

4. Závěr

Předkládaná studie vzešla z příspěvku, který byl přednesen na XI. Plzeňské platónské minikonferenci v roce 2016. A právě v onom roce uplynulo 130 let od narození Władysława Tatarkiewicz¹. Z literárních vzpomínek kolegů či žáků² a jejich četných článků, které se týkají profesorských odborných děl, jej lze ukotvit jako významnou postavu polské humanitní vědy 20. století. Jeho významnost potvrzují řádově stovky odborných publikací a studií³ z oblasti filosofie, dějin umění a estetiky, která, jak sám autor uvádí, v jeho vědeckém záběru obě předchází oblasti propojovala.⁴ Na poli estetiky převažují publikace, které směřují k její historii či jejím stěžejním pojmům. Přes objem historických a faktických znalostí anebo právě pro ně, Tatarkiewicz za svého života publikoval v menším rozsahu studie odkazující k aktuálním problémům estetiky. Autor vysvětluje svůj postoj takto: „Mým záměrem v textech je zjednodušit obraz světa, ony zvláštnosti z oblasti lidské činnosti a výtvorů a skrze toto zjednodušení učinit svět jasnější a lépe srozumitelný. (...) Sdělování historických faktů mě přitahovalo vždy více, než jejich vysvětlování. Nejdříve jsem chtěl vědět, jaké byly dané epochy, školy, myslitelé a až poté vysvětlovat, proč měly takové a ne jiné vlastnosti.“⁵ V jiné části autobiografie uvádí, že jeho hlavním cílem, bylo vyložit věci srozumitelně a jasně.⁶ Z tohoto celoživotního vědecko-pedagogického záměru vyplývá samotný charakter díla autora tj. vystihnout vývoj lidského myšlení, které nalézá v dějinách filosofii a pochopit uměleckou tvorbu, a to vše skrze estetiku.

Výklad v této studii byl veden od charakteristiky specifík, které uvozují metodu výkladu Władysława Tatarkiewicz⁷ v jím zpracovaných dějinách estetiky, až ke konkrétnímu prezentování autorova výkladu – estetického prožitku (od antiky po 18. století). K výkladu estetického prožitku přistupuje skrze explicitní zdroje, tzn. čerpá z přímých vyjádření filosofů či jiných učenců (Pythagorejci, Platón, Aristotelés, Akvinský, Boëthius, Bonaventura, Eriugena, Ficino) a dále z děl teoretiků umění (Guido z Arezza, Alberti, Gravini, Dubos), implicitní nevyužívá.

V Tatarkiewiczově výkladu s ohledem na periodizaci dějin je jasně obsažen náhled konvenční periodizace, ale i objektivní. Konvenční náhled je patrný v jeho členění dějin na starověk, středověk a novověk (renesance, osvícenství). A v onom objektivním ukázal klíčové body ve vývoji estetického prožitku. Přestože Tatarkiewicz v tomto kontextu uvádí učení Pythagorejců a Platóna, zdůrazňuje především Aristotela, protože u něj spatřuje první ucelnější definici estetického prožitku. Dále několikrát opakuje, že nadcházející středověká a renesanční filosofická pojednání plynule navazují na platónskou a aristotelskou tradici. Nenalézá v nich ale výraznější změny týkající se onoho prožitku. O to důrazněji pak ukazuje přelom v 18. století. Z toho jasně vyplývá, že u Tatarkiewicz⁸ jsou přítomné oba dva náhledy. Tím jsou i naplněny dva úkoly periodizace, totiž pochopení dějin samotných a nalézání zvrátů a podmínek těchto zvrátů se zřetelem k vlastnímu tématu.

Výklad o estetickém prožitku od starověku až po 18. století potvrzuje autorovu teorii o vývoji obsahu pojmu a pojmenování v dějinách estetiky. I když pojem estetický prožitek, jak ho známe dnes, do 18. století neexistoval, přesto je již jeho obsah přítomný v předcházejících obdobích. U Pythagorejců to bylo *pozorování* (*skupienie*), u Aristotela *okouzlení* (*oczarowanie*), v renesanci *oddání se* (*lentezza*) a na počátku 18. století v *blouznění* (*delirio*). Zásadní změna, ve vztahu estetického prožitku jako pojmu s různými variantami jeho pojmenování, přichází dle Tatarkiewicz⁹ s vydáním Baumgartenova spisu *Aesthetica*. S ní se pojí termín *cognitio aesthetica*, a rovněž požadavek na stanovení a upevnění základních vědeckých pojmů. Bylo ukázáno, že filosofické a vědecké uvažování o estetickém prožitku

¹ Władysław Tatarkiewicz (1886–1980) – filosof, estetik, historik filosofie, estetiky a umění. Studoval ve Varšavě, Berlíně, Marburgu, Curychu. Vyučoval na univerzitě ve Vilniusu, Poznani, Krakově a především ve Varšavě. Jeho nejdůležitějšími díly jsou *Historia filozofii* (*Dějiny filosofie*), *O szczęściu* (*O štěstí*), *Historie estetyki* (*Dějiny estetiky*), *Dzieje sześciu pojęć* (*Historie šesti pojmů*), *Droga do filozofii* (*Cesta k filosofii*), *Droga przez estetykę* (*Cesta skrze estetiku*).

² V roce 1980, kdy profesor Tatarkiewicz zemřel, byly vydány desítky zpráv či studií, které se zaměřovaly na osobnost a dílo autora – Srov. Krajewski 1992, s. 66–67, 73–74.

³ Kompletní bibliografii profesora Władysława Tatarkiewicz¹⁰ sestavil Janusz Krajewski.

⁴ Srov. Tatarkiewiczowie 2011, s. 211.

⁵ Tatarkiewiczowie 2011, s. 211.

⁶ „Jedną z intencji tego, co napisałem, było: uprościć obrazy świata, w szczególności świata ludzkich czynności i wytworów, i przez uproszczenie uczynić go przejrzyściejszym i lepiej zrozumiałym. (...) A odmiany i typu świata ludzkiego poznaje się w historii. W historii zaś stwierdzenia faktów pociągało mnie więcej niż ich wyjaśnianie; chciałem najpierw wiedzieć, jaka była dana epoka, dana szkoła, dany myśliciel, a potem dopiero tłumaczyć, dlaczego był taki, a nie inny.“ – *pozn. v textu studie uvádí autorka vlastní překlady, polský originál citace je vždy uveden v poznámce pod čarou.*

⁷ Tatarkiewiczowie 2011, s. 237.

v období od antiky po 18. století jsou v poměru k dalšímu vývoji estetiky a jejího předmětu bádání co do četnosti skromné. Přesto, jak dokládá Tatarkiewicz, existují a v dějinách estetiky mají své místo. Metodu výkladu, kterou si zvolil Tatarkiewicz při výkladu dějin estetiky, lze považovat za funkční a přínosnou, jak je patrné ve výkladu estetického prožitku. Střetávají se v ní různé varianty dichotomie, tj. – bere v úvahu implicitní i explicitní výklad dějin estetiky. Dále pak periodizace dějin má podle autora dvě možnosti jak vykládat historické události. A konečně jazyk, kterým hovoříme o věcech estetických, nám dovoluje používat pojmy a zároveň onen projev pojmu pojmenovávat různorodě. Sám autor o své metodě hovoří jako o pluralistické. O tomto tématu v sekundárních pramenech nalezneme mnohé zmínky, což by mohlo být dalším podmětem k rozsáhlejšímu a komplexnějšímu prozkoumání oblasti metody výkladu polského vědce, jehož díla obtojí i v mezinárodních badatelských kruzích.

Pokud se tedy mám na závěr zamyslet nad tím, zda se mi podařilo naplnit cíl, se kterým jsem k bádání přistoupila, pak mohu říci, že ano. Především se mi podařila kapitola věnovaná estetickému prožitku.